

Mama, mag ik naar

Een onderzoek naar kindvriendelijke voortuinen **buiten?**

Vlaanderen is het land van klassieke voortuinen, met een strak prieel, gemillimeterde haag en een puntig hek om mensen op afstand te houden, maar waar de auto wel een eigen plaatsje heeft. We zijn het land waar de ruimte aan de voorzijde van rijwoningen en appartementsgebouwen zelden wordt aangezien als een zone voor spel en ontmoeting, zelfs niet bij nieuwe woonontwikkelingen. We zijn ook het land waar bouwgrond almaar duurder wordt, waardoor er meer ruimte opgaat aan effectieve 'bouw'grond.

FRANCIS VANINGELGEM, SABINE MIEDEMA EN WOUTER VANDERSTEDE [KIND & SAMENLEVING]

Kind & Samenleving ging in 2018 aan de slag met twee bewonersgroepen in Mechelen en Wilsele om samen met de volwassen en jeugdige bewoners te werken aan kindvriendelijke voortuinen (zie kader). Dit leverde heel wat inzichten op over het belang van het kindvriendelijk ontwerpen en inrichten van (voor)tuinen. Het idee dat een voortuin enkel gelinkt kan zijn aan een klassieke verkaveling blijkt achterhaald. Er zijn immers diverse mogelijkheden om te werken aan meer kindgerichte voortuinen: een gemeenschappelijke voortuin, voortuinstroken, de stoep of straat als voortuin, etc.

Oefenruimte voor meer zelfstandigheid

Vrije ruimte aan de voorkant van de eigen woning of het appartementsgebouw is belangrijk voor kinderen. Zeker voor jongere kinderen is de voortuin een uitstekende plek om niet in de eigen wereld opgesloten te blijven. Ze vinden er andere speel- en ontmoetingsmogelijkheden dan in de achtertuin of op een voorge-definieerd speelterrein. Anders dan de achtertuin zijn voortuin, voetpad of straat plekken waar vriendjes en leeftijdsgenoten kunnen opduiken. Voortuinen kunnen zowel het verlengde van de straat als van de eigen private ruimte worden. Op het kruispunt van beide kunnen belangrijke interacties ontstaan.

De voortuin biedt ruimte om te experimenteren met inrichting en materiaal, en geeft kinderen de mogelijkheid de grenzen tussen publieke en private ruimte af te tasten. Op een muurtje op de perceelsgrens kunnen ze aan beide kanten zitten. Mag het kind meegaan met een vriendje naar zijn/haar voortuin? Voor ouders is dat een oefening in loslaten. Hoe ver laat ik mijn

(jonge) kinderen toe om alleen te gaan spelen, op pad te gaan? Wat mag er, wat kan er? In de voortuin kan een kind zijn eerste stapjes in de buitenwereld zetten, onder het waakzame oog van ouders en buren.

Zachte overgang van privaat naar publiek

Binnen dichte wijken met een grote diversiteit ontstaan soms privacyconflicten omdat de private en publieke ruimten er te dicht op elkaar zitten. In dat geval is een zachte en flexibele tussenruimte aangewezen. Die overgangszone kan tegelijk scheidend en verbindend werken. Zo kan men tot een evenwicht komen tussen privacy en ontmoeting.

Richten we deze overgang flexibel en multifunctioneel in, dan kan de voortuin een mooie uitbreiding worden van de woning of van de voetpaden. De context bepaalt welke richting dit het best kan uitgaan. De rand kan verscheidene vormen aannemen zoals een (zit)muurtje, een laag haagje, berm, balkon, een constructie... Die zachte overgang kan samen met kinderen ontwikkeld worden. Zij kunnen mee zorg dragen voor de haag, een muurtje bouwen, een heuveltje maken,...

Opstap naar een betere straat

Een goed straatontwerp moet randvoorwaarden scheppen voor spel en ontmoeting. De ontwikkeling van voortuinen dient dan ook bekeken te worden in samenhang met de structuur en het gebruik van voetpaden en straten. De combinatie van een be-

Tijdelijke inrichting met losse materialen in een klassieke voortuin in Wilsele.
© K&S

Een woonstraat in Haarlem (NL). De overgang van huis naar straat gebeurt gradueel (muurtje, bank, voortuinstrook). ©K&S

Jonge kinderen richten hun voortuin in met eenvoudige speelelementen: een keukentje, tent en krijtbord. Een lage haag zorgt voor een zachte overgang naar de straat (voortuin in Wilsele). ©K&S

SAMEN WERKEN AAN VOORTUINEN

PARTICIPATIETRAJECT

In samenwerking met de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk en de coöperatieve vennootschap Speelmakers begeleidde Kind & Samenleving twee participatietrajecten voor ouders en kinderen om hun voortuin meer kindgericht te maken. Twee groepen buurtbewoners en kinderen werkten mee: de eerste uit een klassieke tuinwijk in Wilsele, de tweede binnen het co-housingsproject Gummarushof in Mechelen. Het begeleidingstraject voor beide projecten was gelijkaardig.

Uit beide proefprojecten bleek dat groene voortuinen uitstekende plekken zijn om avontuurlijke speelvormen, zoals con-

structiespel, fantatiespel en uitdagend bewegen, te promoten. Kinderen kunnen er ook leren omgaan met risico.

Het participatietraject met de ouders en kinderen bestond uit drie stappen. Een eerste moment was een brainstorm om samen met hen ideeën te ontwikkelen. Aan de hand van kaarten, picto-play en wandelingen gingen we op zoek naar de potenties van de verschillende voortuinen en bespraken we ook de eerste inrichtingsmogelijkheden. Daarna zorgden twee werkmomenten voor de effectieve uitwerking van de voortuinen.

MINDSHIFTS

De meeste mensen zijn zeer gesteld op hun privacy en beducht voor de veiligheid van hun kinderen. Het is niet altijd evident om hen zover te krijgen dat ze hun voortuin openstellen voor kinderen uit de buurt. Het is essentieel dat hun overtuiging gerespecteerd wordt, maar ze dienen ook blijvend uitgenodigd te worden om uit hun comfortzone te treden.

Wij stelden vast dat een aantal inzichten kan groeien doorheen het project:

- **Het kan ook in de voortuin.** Als mensen zich realiseren dat ze spullen die ze normaal gezien in de achtertuin laten ook vooraan een plek kunnen geven, zijn we een flinke stap vooruit.
- **Naar een opener voortuin.** Soms zijn volwassenen op het vlak van privacy minder streng voor kinderen dan voor volwassenen. Een volledig open voortuin vinden ze wat bedreigend, maar een netwerk van 'kindgangen' doorheen hagen of schuttingen zien ze misschien wel zitten.
- **We kunnen het ook zelf maken.** Als je alles nieuw wil aankopen, heb je grote budgetten nodig. Maar niet alles hoeft gloednieuw te zijn. Voortuinen zijn soms complementair: wat de een wegdoet, kan interessant zijn voor de ander.
- **Samen bouwen schiet op.** Met een team kan je op korte tijd veel meer werk verzetten dan ieder afzonderlijk. Het is heel stimulerend om te zien hoe snel iets ineens vooruit kan gaan. Vandaag werk je met het team in de ene voortuin, en morgen leg je de basis bij de burens.
- **Ook eens proberen?** De meeste kinderen vinden zelf bouwen fantastisch. Ze glunderen wanneer ze eens zélf een zaag of elektrische schroefmachine mogen hanteren.
- **Veiligheidsvraagstukken benaderen met gezond verstand.** Bewoners zijn vaak bezorgd over de veiligheid van zelfgemaakte constructies. De vuistregel is dat je met gezond verstand waakt over het veiligheidsniveau. Een blauwe plek of een splinter hoeft daarom nog geen drama te zijn.

Kinderen & voortuinen Bouwstenen en inspiratie voor kindgerichte voortuinen

Francis Vaningelgem (red.), Sabine Miedema, Wouter Vanderstede

Met de steun van The Bernard van Leer Foundation
Te downloaden op www.k-s.be/publicaties

Kinderen en ouders werken samen om hun voortuin anders te plannen en in te richten (Wilsele en Mechelen). ©K&S

speelbare voortuin en een aantrekkelijke stoep of straat is voor kinderen een ideale context om te spelen: het combineert een stenig én groen speelvlak, het beste van twee werelden.

De breedte van de voetpaden en de drukte van het straatverkeer zullen zeker invloed hebben op het al dan niet ontwikkelen van een voortuin op kindermaat. Daarom is het ook aangewezen het principe van de woon- en leefstraten (in al hun verschillende vormen) centraal te stellen. Een straat waar het wonen en verblijven centraal staat, zal beter geschikt zijn om het idee van kindgerichte voortuinen te ontwikkelen.

De voortuin (of het gebrek daaraan) kan aanleiding vormen om de inrichting van de straat in vraag te stellen. Hoe zou de straat méér een gezellige en leefbare voortuin kunnen worden voor de bewoners?

Stapsteen in een beweegvriendelijke woonomgeving

Het beweegvriendelijker maken van een woonwijk heeft in de eerste plaats te maken met het vergroten van de autonome mobiliteit van kinderen. We moeten kinderen stimuleren om zelfstandig de eigen woonwijk te verkennen. De voortuin is hierbij een eerste stap.

Een kindvriendelijke inrichting van de voortuin kan de drempel verlagen om alleen of met vriendjes op pad te gaan in de buurt en wijk. Als kinderen elkaars voortuin leren kennen, zullen ze ook makkelijker in contact komen met de burens. En vervolgens mogen ze er in de buurt misschien ook sneller alleen op uit, met de fiets, op de step of te voet...

Maar ook de inrichting zelf kan bijdragen tot actief bewegen. Als een voortuin volledig is ingericht als siertuin, zijn er voor kinderen natuurlijk weinig prikkels om te spelen en te bewegen. Dit wil niet zeggen dat er in voortuintjes per se sportgerichte activiteiten moeten kunnen plaatsvinden. Maar buitenruimte die beweging en ontdekking stimuleert, is voor kinderen (en uiteindelijk ook voor de brede samenleving) een duidelijke meerwaarde.

Proeftuin voor ontharding, vergroening, verblauwing en avontuurlijk spelen

Klassieke voortuinen worden vaak verhard. Dit staat haaks op de beleidsdoelstellingen om te ontharden en te vergroenen. Ook de straten moeten op termijn anders bedacht worden: er moet ruimte zijn om te 'vergroenen' en te 'verblauwen'. Voortuinen en voorerfstraten zijn daarvoor uitermate geschikt. Geveltuinen, kwaliteitsvolle voortuinen en heuse 'tuinstraten' kunnen bijdragen aan een betere biodiversiteit en een beter ecosysteem.

Planning van voortuinen

Bij de planning van voortuinen zijn het de structuur van de bestaande woonwijk en de toekomstige stedenbouwkundige principes die de randvoorwaarden scheppen. Er moet dus ook werk gemaakt worden van aangepaste stedenbouwkundige voorschriften, die meer ruimte bieden om flexibel om te gaan met begrenzingen en afscheidingen, meer mogelijkheden creëren voor het gebruik van diverse materialen en losse elementen, en meer gedeeld gebruik van de ruimte toelaten.

Werken aan een speelse invulling

Bij de inspraaktrajecten in Mechelen en Wilsele merkten we duidelijk dat kinderen de grenzen opzochten – de grenzen met de burens, maar ook de grenzen met het publiek domein. Ze zochten letterlijk hun vriendjes op. De inrichting kan dit stimuleren (stapstenen, doorgangen door de haag, lage hagen, een zitmuurtje in plaats van een hek...). Ook de gevels bieden mogelijkheden. Je kan die plannen en inrichten volgens strakke esthetische normen, maar eigenlijk hebben kinderen daar niet veel aan. Geef ze wat hout, verf, werkmateriaal en een dosis vrijheid, en er gebeuren boeiende dingen.